

КЛАСИФІКАЦІЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

**МАКСИМОВ Вадим Іванович - керівник відділу прокуратури міста Київ
УДК 342.12**

Стаття розглядає загальні положення системи побудови негласних слідствених (розшукових) дій в кримінальному процесі. Аналізуються елементи проведення і процесуальні положення, котрі встановлені законом після одержання рішення слідственого суду на проведення негласних слідствених (розшукових) дій, котрі обмежують права і свободи людини і громадянина. Розроблена класифікація негласних слідствених (розшукових) дій. Аналізуються положення процедури їх проведення і закріплення як доказів, котрі є прийнятними при звинуваченні, встановленні особи, підозрюваної в скоєнні кримінального злочину.

Актуальність статті

КПК України встановив, що завдання кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування та судового розгляду таким чином, щоб жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу, а до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Новий КПК України з 2012 року встановив положення проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні. Дані елементи були визначені на підставі встановлення нових форм та методів боротьби зі злочинними проявами. Треба зазначити, що кримінальна злочинність постійно змінюється, набуває нові форми, застосує організаційну діяльність, яка включає до себе корупцію, стає транснаціональною. Кримінальні процедури удосконалюються та набувають елементи не тільки процесуальні, а й непроцесуальні, за допомогою яких будується доказова база викриття підозрюваного у кримінальному провадженні. Актуальність використання елементів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні набуває нові форми, які постійно удосконалюються, окремі з них включені до нового КПК.

Теоретичні розробки оперативно-розшукової діяльності, її використання у кримінальному провадженні були предметом розгляду з боку вчених кримінального процесуального циклу. Треба зазначити, що на початку 1922 року М.П. Теплін надав теоретичне обґрунтування щодо застосування слідчого під керівництвом оперативних підрозділів, які ведуть боротьбу зі злочинними проявами. Слідчий у разі отримання оперативної інформації повинен її процесуально закріпити та забезпечити розкриття кримінального правопорушення [8. с. 44-46]. С.Я.Розенблїт

у 1940 році підтримав цю точку зору і у своїй монографії «Дознание в РККА» надав нові елементи оперативно-розшукової діяльності у процесуальній діяльності слідчого [6,с.84-85].

Надалі теоретичне обґрунтування проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні були предметом розгляду з боку низки вчених. Окремі теоретичні розробки використання форм оперативно-розшукової діяльності, перевірка оперативної інформації та її процесуальне закріплення як доказів, застосування належної процесуальної процедури були предметом наукових досліджень, особливо треба зупинитися на монографічних дослідженнях В.І. Баскова, О.М. Бандурки, О.І.Бастриккіна, А.Ваксян, А.С. Васильєва, С. С. Галахова, Ю.М. Грошового, Л.М. Давиденка, І.М. Лузгина, О.Р. Михайленка, С. С. Овчинського, М.А. Погорецького, С.В. Слінько, М.Є. Шуміло, О.О. Чувилєва, М.К. Якимчука та ін. [1; 2; 3; 4; 5].

Однак вітчизняна юридична наука дуже обережно в існуючих наукових працях, досліджувала проблеми використання оперативно – розшукової діяльності у кримінальному провадженні. Переважна більшість наукових праць не враховувала специфіку вимог, продиктованих тенденціями, які відбулися у зв'язку зі змінами у сфері національного законодавства.

Загальні положення кримінального провадження встановили два види закріплення доказів у кримінальному провадженні. Перший – проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які передбачають їх проведення таємно за допомогою форм та методів оперативно – розшукової діяльності. Друга форма проведення слідчих (розшукових) дій.

Виклад загального матеріалу

Вважаємо за необхідне надати класифікацію даних дій у кримінальному провадженні. Перша форма – проведення негласних слідчих (розшукових) дій може бути класифікована за їх методом проведення, а саме: таємність, фіксація та збереження інформації, дослідження інформації,

отриманої при застосуванні технічних засобів, використання конфіденційного співробітника. За функціональним визначенням дана форма встановлена за видами: інформаційний, методологічний, програмний, документальний та методичний.

Друга форма проведення слідчих (розшукових) дій, яку треба визначити за методом проведення, – процесуально закріплена та встановлена законом. Функціональне визначення слідчих (розшукових) дій встановлено за процедурою проведення, а саме слідчим, прокурором.

Інформаційний метод проведення негласних слідчих (розшукових) дій встановлений таким чином, що інформація, яка отримана від джерела, повинна бути чітко визначена з точки зору допустимості, відношення до факту кримінального правопорушення та відповідати об'єктивній істині, або можна її визначити недопустимістю у кримінальному провадженні.

Методологічний та програмний метод повинен включати до себе зміст діяльності правоохоронних органів, володіння оперативною ситуацією, знати динаміку росту кримінальних правопорушень, отримання від державних органів звіту про економічний стан розвитку міста. Все зазначене надасть можливість попередити кримінальні правопорушення.

Документальний метод застосовується у разі необхідності отримання інформації від державних органів, підприємств, установ у разі надання запиту або складання постанови та протоколи проведення вимірювань документів.

Після встановлення всіх обставин кримінального правопорушення слідчий приймає процесуальні заходи щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Таємність проведення даних дій регламентована законом України «Про прокуратуру», «Про державну таємницю», «Про оперативно-розшукову діяльність» та порядком організації та забезпечення режиму секретності в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 02.10.2003

№ 1561-12.

Суб'єкти, уповноважені на проведення негласних слідчих (розшукових) дій чітко визначені у КПК: слідчі органів внутрішніх справ; слідчі органів безпеки; слідчі органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства; слідчі органу державного бюро розслідувань.

Оперативні уповноважені оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, органів Державної митної служби України проводять негласні слідчі (розшукові) дії за письмовим дорученням слідчого, прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів слідчими під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва.

Слідчий суддя отримує від слідчого подання, яке погоджується прокурором, та складає ухвалу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

За результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий складає процесуальні документи: постанови, клопотання, доручення, протоколи залежно від виду негласної слідчої (розшукової) дії.

Отримані фактичні дані під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії, які підтверджують відомості про кримінальне правопорушення чи особу, яка його вчинила, слідчий повинен надати копію процесуального протоколу слідчому судді та повідомити прокурора про результати проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

Згідно з КПК України негласні слідчі (розшукові) дії, залежно від їх виду і конкретної мети, проводяться щодо підозрюваного чи іншої особи, якщо лише в результаті їх проведення є можливість отримати відомості про кримінальне правопорушення і особу, яка його вчинила, чи обставини, що мають значення для

досудового розслідування про події, речі і документи, які мають істотне значення для досудового розслідування.

КПК України встановив види негласних слідчих (розшукових) дій, які можна визначити та класифікувати виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Аудіо, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України) полягає в негласній (без відома особи) фіксації та обробці із використанням технічних засобів розмови цієї особи або інших звуків, рухів, дій, пов'язаних з її діяльністю або місцем перебування тощо.

Накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України) полягає в забороні установам зв'язку та фінансовим установам вручення кореспонденції адресату без відповідної вказівки слідчого, прокурора.

Огляд і виїмка кореспонденції - (ст. 262 КПК України) полягає в негласному відкритті й огляді затриманої кореспонденції, на яку накладено арешт, її виїмки або зняття копії чи отриманні зразків, нанесенні на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнанні їх технічними засобами контролю, заміні речей і речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги.

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку (знаки, сигнали, письмовий текст, зображення, звуки, повідомлення будь-якого виду).

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж поділяється на: контроль за телефонними розмовами, що полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів, у тому числі встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, спостереження, відбору та фіксації змісту

ту телефонних розмов, іншої інформації та сигналів (SMS, MMS, факсимільний зв'язок, модемний зв'язок тощо), які передаються телефонним каналом зв'язку, що контролюється; зняття інформації з каналів зв'язку, що полягає в негласному одержанні, перетворенні і фіксації із застосуванням технічних засобів, у тому числі встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, у відповідній формі різних видів сигналів, які передаються каналами зв'язку мережі Інтернет, інших мереж передачі даних, що контролюються.

Зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця або утримувача (ст. 264 КПК України) полягає в одержанні інформації, у тому числі із застосуванням технічного обладнання, яка міститься в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютер), автоматичних системах, комп'ютерній мережі.

Обстеження публічно не доступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України) полягає в таємному проникненні слідчого чи уповноваженої особи без відома власника чи володільця, приховано, під псевдонімом або із застосуванням технічних засобів у приміщення та інше володіння для встановлення технічних засобів аудіо-, відео- контролю особи або безпосередньо з метою виявлення і фіксації слідів злочину, проведення огляду, виявлення документів, речей, що мають значення для досудового розслідування, виготовлення копій чи їх зразків, виявлення осіб, які розшуковуються, або з іншою метою для досягнення цілей кримінального провадження.

Спостереження за особою в публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України) полягає у візуальному спостереженні за особою слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її пересування, контактів, поведінки, перебування в певному, публічно доступному місці тощо або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження.

Аудіо-, відео- контроль місця (ст. 270

КПК України) полягає у застосуванні технічного обладнання у публічно доступному місці з метою фіксації відомостей (розмов, поведінки осіб, інших подій), які мають значення для кримінального провадження, без відома присутніх у ньому осіб.

Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження - (ст. 274 КПК України), полягає в діях слідчого чи уповноваженої особи, які дозволяють без відома власника чи володільця отримати зразки матеріалів, сировини, виробів тощо, у тому числі в публічно не доступних місцях.

Спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України) полягає у візуальному спостереженні за певною річчю або певним місцем слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її переміщення, контактів з нею певних осіб, подій у певному місці для перевірки відомостей під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження.

Контроль за вчиненням злочину- (ст. 271 КПК України):

Контрольована поставка полягає в організації і здійсненні слідчим та оперативним підрозділом контролю за переміщенням (перевезенням, пересиланням, передачею, ввезенням, вивезенням з України чи транзитним переміщенням її територією) товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених до обігу, з метою виявлення ознак злочину та фіксації фактичних даних про протиправні діяння осіб, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України.

Контрольована закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, який перебуває у вільному обігу, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила.

Оперативна закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних

осіб незалежно від форм власності товару, обіг якого обмежений чи заборонений чинним законодавством, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила.

Спеціальний слідчий експеримент полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину.

Імітування обстановки злочину полягає в діях слідчого, уповноваженої особи, з використанням імітаційних засобів, які створюють у оточуючих уяву про вчинення реального злочину, з метою його запобігання та викриття відомої чи невідомої особи (осіб), яка планувала чи замовляла його вчинення.

Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації - (ст. 272 КПК України) полягає в організації слідчим і оперативним підрозділом введення уповноваженої ними особи, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання відомостей про її структуру, способи і методи злочинної діяльності, речей і документів, які мають значення для розслідування злочину або злочинів, які вчиняються цими групами.

Виконання такого завдання здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора зі збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу і не потребує дозволу слідчого судді.

Використання конфіденційного співробітника, отримання від нього конфіденційної інформації, яка фіксується та перевіряється, після чого може бути визначена як доказова база для встановлення обставин кримінального правопорушення та винної особи, яка його вчинила. Показання конфіденційного співробітни-

ка можуть бути здійснені на стадії досудового розслідування та судового розгляду. Під час дачі показань конфіденційний співробітник може їх надати в режимі відео конференції. Слідчий, прокурор повинні забезпечити безпеку конфіденційного співробітника у кримінальному провадженні.

Конфіденційна інформація складає основний зміст діяльності оперативних підрозділів, а інші засоби носять допоміжний характер перевірки інформації гласними та негласними шляхами. Результати інформації оперативні підрозділи повинні надати слідчому, який закріплює їх процесуальним шляхом.

Висновок

Такими чином можна визначити, що результати негласної діяльності оперативних підрозділів повинні включати в себе сукупність документованої інформації, яка вказує на джерело отримання фактичних даних. Результати отриманої інформації можуть бути використані як докази для ухвалення рішення про наявність або відсутність процесуальних ознак кримінального правопорушення.

Література

1. Алексеев А. И. Практика уголовного сыска [Текст] / А. И. Алексеев. – М. : Лига-Разум, 1999. – 234 с.
2. Бандурка А. М. Оперативно-розыскная деятельность: правовой анализ [Текст] / А. М. Бандурка, А. В. Горбачев. – К. : Редакционно-издательский отдел МВД Украины, 1994. – 119 с.
3. Басков В. И. Оперативно-розыскная деятельность [Текст] / В. И. Басков. – М. : Юрид. лит., 1997. – 160 с.
4. Баулін О. В. Провадження дізнання в Україні [Текст] : навч. посіб. / О. В. Баулін, С. І. Лук'янець, С. М. Стахівський. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 1999. – 121 с.
5. Овчинский С. С. Оперативно-розыскная информация [Текст] / С. С. Овчинский. – М. :Спарк, 2000. – 220 с.

АНОТАЦІЯ

Стаття розглядає загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні. Надаються елементи їх проведення та процесуальні положення, які встановлені законом у разі отримання ухвали слідчого судді на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які обмежують права та свободи людини і громадянина. Надається класифікація негласних слідчих (розшукових) дій та аналізуються положення процедури їх проведення та закріплення як доказів, які є допустимими під час викриття та встановлення підозрюваного, що вчинив кримінальне правопорушення.

6. Розенблит С.Я. Допзнание в Красной армии. [Текст] /С.Я. Розенблит. – Юридическое издание НКЮ. – М. 1942. – 182с.

7. Слінько С. В. Теорія та практика реформування досудового розслідування [Текст] /С. В.Слінько. – Х. : Владимиров, 2011. – 280с.

8. Тепин М.В. Руководство по дознанию в частях РККА [Текст]/ М.В. Тепин. Издательство военной литературы. М. 1928 – 140с.

SUMMARY

Criminal Procedure Codes of Ukraine set that a task of criminal realization was protecting of person, society and state from criminal offences, guard of rights and low of interest participants of criminal realization, and also providing of rapid, complete and lows pre-trial investigation and judicial trial thus, that not a single ungainly not there was a defendant or convict, not a single person was not subject to the groundless judicial compulsion, but to every participant of criminal realization the proper legal procedure was applied .

New CPC of Ukraine from 2012 set position of realization of secret inquisitional (search) actions in criminal realization. These elements were certain on the basis of establishment of new forms and methods of fight against criminal displays. It is necessary to mark that criminal criminality changes constantly, acquires new forms, will apply organizational activity that plugs in itself corruption, becomes transnational. Criminal procedures improve and acquire elements are not only judicial, but not judicial by means of that the evidential base of exposure suspected is built of criminal process.

Actuality of the use of elements of ooperatively search activity in criminal process acquires new forms that improve constantly, the separate from them are included new CPC.

By an author the given classification of secret inquisitional (search) actions. Certain elements that must be present during fixing of proofs, establishment suspected in perfect criminal offence.

Such it is possible to define character, which the results of secret activity of operative subdivisions must plug in itself the aggregate of the documented information, which specifies on the source of receipt of fact sheets. The results of the got information can be drawn on as proofs for a decision-making about a presence or absence of judicial signs of criminal offence.